

Újabb sírok az aquincumi katonaváros nyugati temetőjéből

(Budapest, III. ker., Bécsi út 62. és Bécsi út 80., Hrsz.: 14741, 14732/1)

(In memoriam Juhász István)

A katonavárosi amfiteátrumtól dél-nyugatra két telek megelőző feltárására került sor a 2000. esztendőben. Mindkét esetben a beruházók költségén ásathattunk, a beépítési szándéknak megfelelően teljes területen (650, illetve 600 négyzetméter). Egyfelől rutinfeladatként állt előttünk a Kis-Kecske hegy keleti lejtőjének átvizsgálása, tudva, hogy a korábban kutatott „nadrágszjiparcellák” (Bécsi út 48., 50., 52.) közel azonos mértékű újkori beépítettségével és a korábbi jól ismert terepadottságokkal kell számolnunk, ugyanakkor e nagy római temetőn belül olyan egymáshoz közeli szakaszokat ismertünk meg, ahol eltérő a temetkezések időrendje (például a legkorábbi sírok megjelenése) és a két területen alkalmazott temetkezési módok (rítusok) aránya.

Bécsi út 62. (1. kép): A domboldal ősfelszíne itt is többszörösen tagolt, erős keleti lejtő, mely a római korra a második terasz széléig feltöltő-

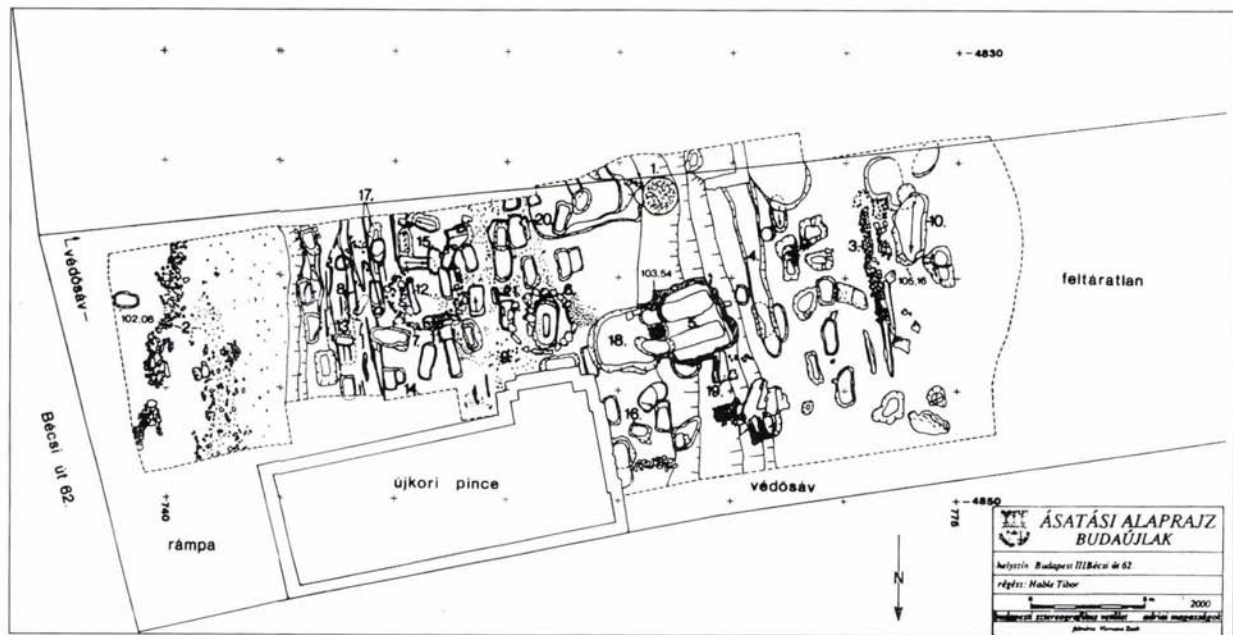
New graves from the western cemetery of the Aquincum Military Town

(Budapest III, 62 Bécsi Road and 80 Bécsi Road, Lot reg. no.: 14741, 14732/1)

(In memoriam István Juhász)

The excavations at these two lots were conducted preceding construction works southwest of the amphitheater of the Military Town. In both cases, the investors financed excavations, covering the whole territory designated for construction work (650 and 600 square metres respectively). The research on the eastern slope of the Kis-Kecske hill was a routine task since the excavations on the long and narrow lots (48, 50 and 52 Bécsi Road), where similar modern buildings had been encountered and with well known topographical traits, already indicated what could be expected here. At the same time, sections of the large Roman cemetery located close by could be unearthed. This cemetery contained graves from various chronological phases (e.g. from the appearance of the earliest graves) and contained graves with burial rites in various proportions.

62 Bécsi Road (Fig.1.): The eastwardly steeply sloping ancient sur-

1. kép: Ásatási összesítő alaprajz, Budapest, III. ker., Bécsi út 62.

Fig. 1.: Ground plan of the excavations, Budapest III, 62 Bécsi Road

dött. 1995-ben, a Bécsi út 60. alatt hat, az 1-2. századra keltezhető, római „kenyérsütő” kemence került elő a harmadik terasz szélén, melyekhez csatlakozik a már általunk kibontott, kerek alprajzú tűzhely. (1. kép: 1) Akkor csak a temető legzsúfoltabb, középső terasz-szintre eső szakaszát és az idővel tűzhelyek közé ásott sírokat tárhatták fel. A temetőrészt 31, jobbra bolygatott szórthamvas sír alkotta, a 2. és 3. század közepe közötti időszakból. (BERTIN 1996, 40-43.) Az új felületen – rombolt sírokkal együtt – közel 70 temetkezést dokumentáltunk. A sírok kétharmada most is a középső teraszon jelent meg, a keleti zónában egyre kevesebbet találtunk. Köves, törmelékes sáv (út maradványa, esetleg falomladék?) jelezte a központi rész keleti szélét a legalsó terasz-szint feltöltésének tetején szétterülve (1. kép: 2), ettől keletre már csak egyetlen sírt találtunk. Többször megújított észak-déli irányú fal (1. kép: 3) és hasonló irányú árok (1. kép: 4) védte az alsó szinteket, a harmadik terasz szélén. Utóbbi talán azzal a mészégető kemencével (1. kép: 5 és 2. kép) készülhetett egyszerre, a római kor kései szakaszában, amelynek megásásakor már sírokat és sírköveket romboltak. Egyébként az erózió a temető magasabban

face of the hillside was segmented many times. By the Roman period, it had been filled up to the edge of the second terrace. Six Roman bakers' ovens, dated from the 1st – 2nd centuries, were unearthed at the edge of the third terrace at 60 Bécsi Road in 1995. Yet another oven with a round ground plan was unearthed this year. (Fig.1.: 1) At that time, only the most crowded section of the cemetery on the middle terrace level and the graves dug between the ovens could be unearthed. The fragment of cemetery contained 31, mostly disturbed, scattered ash cremation burials dated from between the 2nd century and the middle of the 3rd century. (Bertin 1996, 40-43) About 70 burials could be documented together with the disturbed graves on the new surface. Two thirds of the graves appeared on the middle terrace this time as well, with their numbers gradually decreasing in the eastern zone. A strip of stones and rubble (remains of a road or a wall?) indicated the eastern edge of the central part of the cemetery, scattered on top of the fill of the lowermost terrace level. (Fig.1.: 2) Only one more grave was found east of it. A several times renewed north-south oriented wall (Fig.1.: 3) and a trench running in the same direction (Fig.1.: 4) pro-

2. kép: Késő római mészégető kemence, Budapest, III. ker., Bécsi út 62., 5. számú objektum

Fig. 2.: Late Roman lime kiln, Budapest III, 62 Bécsi Road, feature no. 5

fekvő harmadát sem kímélte, ahol a sírfoltok jóval elmosódottabban jelentek meg. Hatására a mélyebben fekvő járószinteken (1. kép: 9) ugyanannyi szórvány érem került elő, mint ahány pontosan azonosíthatóan, sírból. Bár a harmadik teraszon egyre kevesebb volt a sír, még a támfalon kívül is került elő néhány. (1. kép: 10) A faltól körülbelül 30-40 méterre nyugatra, egy 1997-ben elvégzett rövid leletmentés során (Kecske utca 7.) csupán egyetlen csontvázat találtunk 150 négyzetméteres felületen! (HABLE 1998, 132-134.) Úgy tűnik, hogy az egyre meredekebb domboldal már nem volt kedvelt temetkezési hely, még a temető zsúfoltsága ellenére sem. (H.T.)

tected the lower levels at the edge of the third terrace. The trench seems to have been established in a late phase of the Roman period, at the same time as the lime kiln, (Fig.1.: 5 and Fig. 2.) the building of which destroyed graves and grave-stones. Otherwise, erosion was not merciful to the

higher third of the cemetery either, where the outlines of the graves were much vaguer. In consequence, just as many stray coins (16 items) were recovered from deeper floor levels (Fig. 1.: 9) as could be found in authentic positions in the graves. Although fewer and fewer graves could be found on the third terrace, some could even be unearthed outside the buttress wall. (Fig.1.: 10) About 30-40 m west of the wall, only one skeleton could be found within 150 square metres (!) during a short rescue excavation in 1997 (7 Kecske Street). (HABLE 1998, 132-134) It seems that the gradually sloping hillside was not favoured for burials despite the crowdedness of the cemetery. (T.H.)

Temetőrészletünkre főleg az úgynevezett szórthamvas rítusú temetkezés jellemző, egy sírnál helyben hamvasztották el a halottat (*bustum*). (1. kép: 6 és 3. kép) A mindössze 10 csontvázas sír többsége gyermektemetkezés volt. Uralkodó az észak-déli, vagy ahhoz közeli tájolás, ettől eltér 2-2 nyugat-keleti, illetve kelet-nyugati fektetésű halott. (TOPÁL 1993, 105.; LÁNYI 1972, 63.) Utóbbiak a temető korai periódusából valók, ami egyértelmű például egy 2. szá-

3. kép: Helyben hamvasztott halott sírja (*bustum*), Budapest, III. ker., Bécsi út 62., 6. objektum

Fig. 3.: Grave of a locally cremated person (*bustum*), Budapest III, 62 Bécsi Road, feature no. 6

Scattered ash cremation burial is the rite most characteristic of this fragment of cemetery. In one case, the deceased was cremated at the grave site (*bustum*). (Fig.1.: 6 and Fig. 3.) Most of the 10 inhumation burials contained the skeletons of children. The dominant orientation was north-south or approximately north-south. Two graves diverge significantly from it with west-east and east-west orientations respectively. (TOPÁL 1993, 105.; LÁNYI 1972, 63.) These odd burials came from the early phase of the cemetery, which is unquestionably true as well for a child's burial dated from the 2nd century, whose grave lay under the wall of the graveyard. (Fig.1.: 11) Thus, the graves in this zone come from the 2nd century, and none was found from an earlier period. This was the time when the above mentioned graveyards were created. (Fig. 1.: 6, 7, 8) One of these graveyards was especially rich in grave goods. (Fig. 1.: 7) A fortification wall with a similarly round ground plan has been found more to the south in the cemetery running along Bécsi Road. (FACSÁDY 1999, 279) In our case, the wall, which was covered with roof tiles and flat stone slabs, enclosed two cremation burials with scattered ashes. The ashes were thrown into a

zadra keltezhető sírkert fala alá temetett gyermek esetében. (1. kép: 11) Ezen a szakaszon tehát a 2. században jelentek meg a sírok, korábban nem találtunk. Ekkor alakították ki a már említett sírkerteket (1. kép: 6, 7, 8), melyek közül az egyik igen gazdag mellékleteivel tűnt ki. (1. kép: 7) Hasonló, kerek alaprajzú védőfalat már találtak a Bécsi úti temető délebbi szakaszán. (FACSÁDY 1999, 279.) Esetünkben két szórthamvas sírt vett körül a fal, melyeket tetőcserepekkel és lapos kövekkel fedtek le. A sírkert keleti felében hosszúkás, észak-déli árokba szórták a hamvakat, (1. kép: 12) a leletanyag elemzése alapján úgy tűnik, hogy itt egy férfit és egy nőt együtt temettek el. Férfira utal egy vaskard, kardhüvelykoptatóval, egy öv (*balteus*) veretei és egy dobókocka. Mérete alapján is női kézre illett a sírban talált aranygyűrű, (5. kép) s mivel a katonaság felső rétege csak Septimius Severus uralkodása alatt (193-211) nyert jogot aranygyűrű viselésére, valószínű, hogy az általánosan a 2. századra keltezhető tárgy inkább a század végén került sírba. További érdekes lelet egy piperekészlet (4. kép) és a sírföldben talált tengeri kagyló; egy másik, bolygatott gyermeksírből tengeri csiga töredéke került elő. (1. kép: 13) Ezt az utóbbi

north-south directed, elongated trench in the eastern part of the graveyard. (Fig. 1.: 12) The analysis of the find material suggests that a man and woman were buried together here. A man is indicated by the iron sword with an iron chape, belt fittings (*balteus*) and a dice. The golden ring found in the grave could fit a woman's finger judging from the size. (Fig. 5.) Since higher ranking army officers were given the right to wear gold rings only during the reign of Septimius Severus (AD 193-211), it seems probable that this ring type, usually dated to the 2nd century, was placed into the grave at the end of the century. Beside other articles of use, a cosmetic set (Fig. 4.), a marine shell discovered in the earth of the grave represent interesting finds. The disturbed grave of a child yielded a fragment of another marine shell. (Fig. 1.: 13) The latter burial is dated by a Caracalla denar minted in Rome between AD 196 and 198 (*suberatus*) and a numismatic rarity: Severus Alexandus's counterfeit cast bronze coin. The grave of a woman, buried with an silver winged fibula from Noricum-Pannonia (Fig. 1.: 14), can also be dated to the 2nd century. (GARBSCH 1985, 562-565, Abb. 5.)

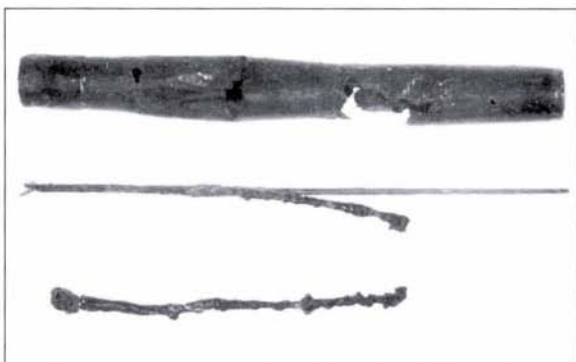
In the 3rd century, earlier burials

t e m e t k e z é s t Caracalla császár 196-198 között Rómában vert denárja (*suberatusa*) és egy numizmatikai ritkaság, Severus Alexander öntött hamis bronzérme keltezi. Szintén a 2. századi periódusba tartozik annak nőnek a sírja (1. kép: 14), akinek a viseletéhez ezüst noricum-pannoniai szárnyasfibula tartozott. (GARBSCH 1985, 562-565., Abb. 5.)

A 3. században már egyre több sír megásásakor bolygattak, vagy romboltak korábbiakat. Ez jól megfigyelhető volt a 7. számú sír-

5. kép: Aranygyűrű a 12. számú, 2. századi sírből (Budapest, III. ker., Bécsi út 62.)
Fig. 5.: Gold ring from grave no. 12 from the 2nd century (Budapest III, 62 Bécsi Road)

4. kép: Piperekészlet (*specillum*) bronz tokkal, a 12. számú, 2. századi sírből (Budapest, III. ker., Bécsi út 62.)

Fig. 4.: Cosmetic set with a bronze case from grave no. 12 from the 2nd century (Budapest III, 62 Bécsi Road)

were disturbed or destroyed more and more often as new graves were dug. This could be clearly observed on the southern side of graveyard no. 7. Here, an early skeleton and the wall of the graveyard were disturbed by a very interesting grave of a child. (Fig. 1.: 15) The find assemblage was composed of three jugs, a grey pot (*olla*), a necklace of 14 beads and a clay doll. The nicest find from this period was found in a destroyed scattered ash cremation burial. (Fig. 1.: 16) It did not contain any other grave goods. The piece of jewellery was made from two gold wires and decorated with a spiral disc. It can be grouped among the so-called hooked earrings. A similar pair had already been recovered along the Bécsi Road, (TOPÁL 1993,

kert déli oldalán. Itt egy korai csontvázat és a sírkert falát is bolygatták egy igen érdekes gyermeksírral. (1. kép: 15) Három korszó, egy szürke fazék (*olla*), 14 gyöngyszemből álló nyaklánc és egy agyagszobrocska alkotta a leletegyüttest. A korszak legszebb leletét egy rombolt szórthamvas sírban találtuk (1. kép: 16), minden egyéb melléklet nélkül. A két aranydrótból készült, spirálkoronggal díszített ékszer az úgynevezett hurkosvégű fülbevalók csoportjába tartozik. Hasonló pár került már elő a Bécsi út mentén, (TOPÁL 1993, 69., Pl. 90/3-4 és 171/2/3-4) tökéletes párhuzamuk, ezüstből, szarmata területről ismert. (VÖRÖS 1995, 123., 2 és 6-7. kép) Ezek a darabok valószínűleg a 3. században készültek. (LÁNYI 1972, 88-91. és Abb. 65)

A 4. századra keltezhető temetkezést nem találtunk, viszont I. Constantinus (306-337) Urbs Roma típusú érme hevert a már említett, keleti köves felületen, (1. kép: 2) ami azonos lehet a délebben fekvő telken már többször megfigyelt késő római úttal. (BERTIN 1997, 18., 4. kép) A sírokat metsző „keréknyomok” (1. kép: 17) szintén a temető déli területeinek intenzívebb (4. századi) használatát jelzik. Egyelőre nem tudjuk pontosabban keltezni a

69., Pl. 90/3-4 and 171/2/3-4), while perfect analogues made from silver are known from Sarmatian territories. (VÖRÖS 1995, 123., Figs 2 and 6-7) These pieces were probably made in the 3rd century. (LÁNYI 1972, 88-91. and Abb. 65)

We did not find any graves from the 4th century, although Constantine I 's (306-337) Urbs Roma type coin lay on the above-mentioned eastern stony surface, (Fig. 1.: 2) which may be identical to the late Roman road that had been observed several times on lots to the south. (BERTIN 1997, 18 fig. 4) The “wheel-tracks” intersecting the graves (Fig. 1.: 17) also indicate the more intensive use of the southern part of the cemetery (in the 4th century). We can not as yet exactly date the large lime kiln mentioned earlier. (Fig. 1.: 5 and Fig. 2.) Its firing space and ash pit contained (Fig. 1.: 18) quintals of half burnt lime, lime powder and cinder, but very few datable finds. With a bizarre expediency, the construction was built to make use of the stone material from the cemetery. A huge fragment of a tombstone, (Fig. 1.: 19) with the still visible depiction of the *lupa capitolina* feeding the twins, and the shapes of two herdsmen was also used as raw material. The southern edge of the stone extended into the firing

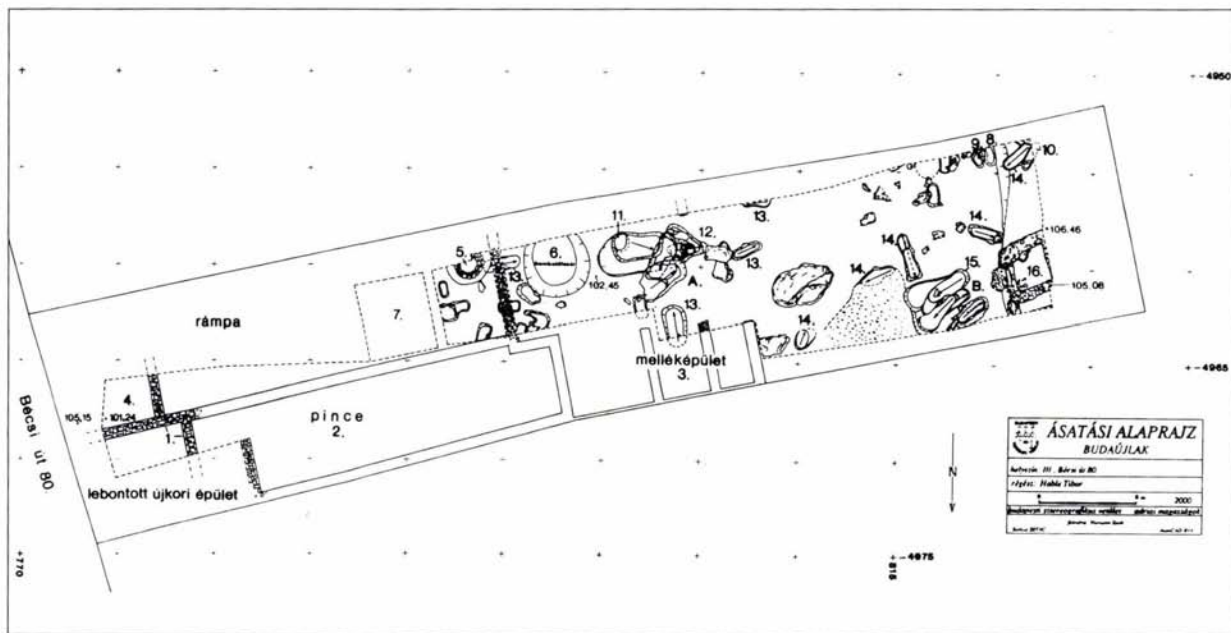
fent említett nagy mészégető kemencét (1. kép: 5 és 2. kép), melynek tűzteréből és hamuzógödreből (1. kép: 18) mázsaszám került elő félig kiégett mészkő, mészpor és salak, viszont annál kevesebb datáló értékű lelet. A létesítmény bizarr célszerűséggel a temető kőanyagának hasznosítására szolgált. Nyersanyagforrás volt az a hatalmas sírköcsönk is, (1. kép: 19) melynek keleti oldalán az ikreket tápláló *lupa capitolina* még részben kivehető, mellette a két pásztor alakjával. A kő déli pereme belógott a kemence tűzterébe és annak falával együtt átégett, vagyis még a mészégetést megelőzően került erre a helyre. A sírkő, melynek felállítását a 2. század végére tehetjük, ábrázolása alapján ugyanabban a műhelyben készülhetett, mint a nemrég, a közelben előkerült, *lupa capitolina* ábrázolású sztélé. (FACSÁDY 1999 279. és 283., 6-9. kép) A területen még két kőemlék állt eredeti helyén, egy sírsztélé lenagyolt, alsó csonkja (1. kép: 20) és egy másik, kevésbé kvalitásos darab, (1. kép: 21) kétfülű edény (*kantharos*) ábrázolásával. (M. A.)

Bécsi út 80. (6. kép): Az előző helyszíntől 100 méterre valamivel keskenyebb felületet nyithattunk meg. Itt az északi telekhatár nyugati szakaszán életveszélyes tűzfal

space of the kiln and it burnt through together with the wall of the kiln, which means was placed there before the lime was burnt. Its ornamentation comes from the workshop where another stone with a depiction of *lupa capitolina* was manufactured so that it was probably erected at the end of the 2nd century. (FACSÁDY 1999 279. and 283., figs 6-9) Two other stone monuments stood in original position in the area. One was the rough lower butt of a grave stele (Fig. 1.: 20), the other as an inferior quality item (Fig.1.: 21) with the depiction of a two-handled vessel (*kantharos*). (A.M.)

80 Bécsi Road (Fig. 6.): situated 100 m from the area discussed above, a slightly narrower surface could be opened. A dangerous fire wall rose above us in the western section of the northern border of the lot, and a still inhabited building had to be taken into consideration (82 Bécsi Road) in the eastern section. A rather broad safety zone had to be established on the western and southern borders of the lot due to the thick fill of the terrain from the modern period.

Lajos Nagy and János Szilágyi unearthed part of a "biritual" cemetery containing 61 inhumation and "fired" graves in the foundations of

6. kép: Ásatási összesítő alaprajz, Budapest, III. ker., Bécsi út 80.

Fig. 6.: Ground plan of the excavations, Budapest III, 80 Bécsi Road

tornyosult fölénk, keleti szakaszán a még lakott épületre (Bécsi út 82.) kellett tekintettel lennünk, a nyugati és déli telekhatáron is elég széles védősávot kellett hagynunk a telek egészét borító, laza újkori feltöltés miatt.

1936-ban Nagy Lajos és Szilágyi János 61 csontvázas és "égetett" sírokból álló, "birituális" temetőrészletet tárt fel a Bécsi út 78-84. számú házak alapozásakor, (SZILÁGYI 1943, 340-341.) melyek közül nyilván több is a 80. számú ház (6. kép: 1) és újkori pince (6. kép: 2) alapjainak kiásásakor ment volna veszendőbe. A publikus, de erősen szűkszavú kutatástörténeti adatokat, a gépi lehumuszosítás során ellenőriztük. A pince alatt nyomát sem találtuk római síroknak, a nyugati épületszárny (6. kép: 3) alapozásakor pedig szintén elérték a geológiai ősfelszínt és bolygatták a köztes rétegeket. Kutatóárkot nyitottunk az épület Bécsi út mentén álló falai között is (6. kép: 4), ahol 2,5 méter vastag újkori omladék alatt, bolygatott agyagos feltöltésben további 1,5 méter mélyítés után értük el a geológiai alapot. Néhány cserépen kívül ebben a rétegben sem találtunk értékelhető leletet. A 20. század békés és viharosabb eseményei az épületen kívül is nyomokat hagytak területen. (Újkori kút: 6.

houses at 78-84 Bécsi Road in 1936. (SZILÁGYI 1943, 340-341.) Probably some of them would have been destroyed by the building of the foundations of house no. 80 (Fig. 6.: 1) and a modern cellar. (Fig. 6.: 2) The public, although rather laconic historical research data were checked during the mechanical scraping of the humus. We could not find any traces of Roman graves under the cellar, and the geologically unbroken ground also extended into the higher layers disturbed during the foundation work on the western wing of the building. (Fig. 6.: 3) We opened a test trench between the walls of the main building on Bécsi Road, (Fig. 6.: 4) where we reached undisturbed ground under 2.5 m of modern rubble and another 1.5 m of disturbed clayey fill. No evaluable finds could be recovered except for a few sherds. Both tempestuous and peaceful events of the 20th century left their marks not only on the building but also on the area itself. (Modern well: Fig. 6.: 5, devastation from the World War: Fig. 6.: 6, landscaping: Fig. 6.: 7) In the less disturbed western part of the lot, 14 cremation burials with scattered ashes and 19 inhumation graves were unearthed. It is an important research history antecedent that

kép: 5, világháborús pusztítások: 6. kép: 6, tereprendezés: 6. kép: 7.) A telek kevésbé bolygatott nyugati felében 14 szórthamvas és 19 csontvázás rítusú temetkezést tártunk fel. Fontosabb kutatástörténeti előzmény, hogy a területtől északnyugatra (Budapest, III. ker., Kecské utca 29.), 1992-ben 26, majd 1995-ben további 14 sírt tárt fel Topál Judit. Az ásató e „többnyire bolygatatlan 1-2. századi csontvázás és hamvasztásos” temetkezéseket „...a katonaváros nyugati temetőjének legdélebbi, időben legkorábbi parcellájához” tartozónak határozta meg, melyben az „1-2. századi kelta (csak részben eraviszkusz) csontvázás sírok együtt fordulnak elő a katonai megszállók első nemzedékének hamvasztásos sírjaival.” (TOPÁL 1996, 44-49.)

2000 novemberében fejeztük be a terepi munkát, a leletanyag restaurálása épp’ csak elkezdődött. Így csupán néhány jellegzetes lelet és a topográfiai mikrokörnyezet értékelésével egészíthetjük ki az idézett összefoglalást. A Bécsi út 62. számú telek őfelszínéhez képest gyengébb lejtésű domboldal legkorábbi szórthamvas sírja (6. kép: 8 és 7. kép), Domitianus császár (81-96) középbronzával és egy volutás mécsessel, az 1. század végére keltezhető. Közvetle-

northwest of the area (Budapest III, 29 Kecské street), Judit Topál unearthed 26 graves in 1992 and 14 graves in 1995. She defined the “mostly undisturbed inhumation and cremation (burials) from the 1st – 2nd centuries” as belonging “...to the southern, chronologically earliest section of the western cemetery of the Military Town, in which Celtic (only partly Eravisca) inhumation graves from the 1st – 2nd centuries occur together with the cremation burials of the first generation of military invaders.” (TOPÁL 1996, 44-49.)

We finished field work in November 2000, and the restoration of the find material has just begun. Thus, the cited summary can be completed only after the evaluation of some characteristic finds and the topographical microenvironment. The earliest scattered ash cremation burials in lot 62 Bécsi Road, where the present surface slopes less steeply than the unbroken ground, (Fig.6.: 8 and Fig. 7.) dates to the end of the 1st century during the middle of emperor Domitian’s reign (AD 81-96) and contain bronze and a voluted lamp. An urn containing grave goods was dug right beside the outlines of the grave. (Fig.6.: 9) A rectangular mirror wrapped in a bark case lay in a large grey vessel

nül e sírfolt mellé urnafészket ástak. (6. kép: 9) A nagyméretű sötétszürke edényben, háncs tokba bugyolált, szögletes tükör feküdt a hamvak tetején. A 15x10 centiméteres, 2 milliméter vastag bronzlemez magas óntartalmú és polírozással érték el egyik ol-

7. kép: Urnafészkek és szórthamvas sír az 1. század végétől, Budapest, III. ker., Bécsi út 80., 7. kép 8. objektum

Fig. 7.: Urn nest and scattered ashcremation burial from the end of the 1st century, Budapest III, 80 Bécsi Road, Fig. 7, feature 8

dalának máig elevenen tükröző fényességét. A temetőrész többi szórthamvas sírjának datálásához egyelőre nem áll rendelkezésre a restaurált leletanyag, két esetben biztos, hogy a szórthamvas temetkezéssel korábbi csontvázasat bolygattak. (6. kép: 10, 11) Hasonlóan nehéz egyelőre a csontvázas sírok kormeghatározása is. Úgy tűnik azonban, hogy ezen a temetőszakaszon fontosabb a csontvázas temetkezések számszerű többségére felhívni a figyelmet, mint azt kihangsúlyozni, hogy a „biritualizmus” előfordul az amúgy is vegyes etnikumú, romanizálódó város temetőjében. (TOPÁL 1996, 46.) Egy Bécsi út 62. szám alatt feltárt 2. századi sír esetében már

on top of the ashes. The 15 x 10 cm in size and 2 mm thick bronze plate had a high lead content. The polished surface has preserved its shine. The material that could date the rest of the scattered ash cremation burials in the fragment of cemetery has not yet been restored. In two cases it is certain that earlier inhumation graves were disturbed by cremation burials. (Fig. 6.: 10, 11) The dating of the inhumation graves is hindered by this same fact. It seems, nevertheless, that it is more important to call attention to the numerical increase of inhumation burials in this section of the cemetery than to emphasise the occurrence of “biritualism” in the cemetery of the Romanizing town

megfigyelhető a helyi hagyomány és a hódítók szokásainak keveredése (nor'-pannon' szárnyasfibula szórthamvas sírban: 1. kép: 14), a 3. században pedig szinte már lehetetlen a többségében elhamvasztott halottak etnikai szétválasztása. Nem járható út tehát, hogy a szegényes csontvázas temetkezéseket, csupán a rítus alapján, általánosítva korainak és keltának határozzuk meg. Innen 100 méterre keletre, a Bokor utca 21. szám alatt feltárt csontvázas sírok többsége már inkább a 3. század végétől való. (HABLE 1999, 37-49.)

A sírok tájolása igen változatos, a csontvázasaknál délkelet-északnyugati kivételével az összes variáció előfordult. Két sírcsoport határozottan elkülönült egymástól, melyek tágabb környezetében további „magányos” sírok jelentek meg. Az „A” csoport legkorábbi temetkezését (6. kép: 12) lekerekített sarkú, szűk gödörben, egy nyugat felé fektetett csontváz alatt találtuk. A gödör aljára levágott fejet (vagy koponyát) és egy sötét-szürke poharat helyeztek (8. kép), majd behantolás után a gödört 2 kúpcseréppel (*imbrex*) fedték le. Idővel további 4 halottat temettek el a koponya feletti csontváz keleti oldalán, legvégül egy szórthamvas sírral bolygatták a csoport keleti

with its mixed population. (TOPÁL 1996, 46.) In the case of a grave from the 2nd century unearthed in 62 Bécsi Road, a mixture of local traditions and the customs of the conquerors can be observed (see the Noricum-Pannonian winged fibula from a scattered ash cremation burial, (Fig. 1.: 14) while in the 3rd century, identifying the ethnicity of the usually cremated persons is practically impossible. It is thus impossible to define the poor inhumation burials as early and Celtic based purely on the rite. One hundred metres east of here, the majority of the inhumation graves unearthed at 21 Bokor Street, rather date from the end of the 3rd century. (HABLE 1999, 37-49.)

The orientation of the graves is very varied. Inhumation graves were found oriented in all directions except along a southeast-northwest axis. Two grave groups can definitely be distinguished with “individual” graves appeared in their wider environment. The earliest burial in group ‘A’ is a very interesting grave with implications of a skull cult. (Fig. 6.: 12) The restricted pit with rounded corners was found under a skeleton oriented towards the west. A cut off head (or skull) and a dark grey cup were placed on the bottom of the pit, (Fig.

szélén fekvő csontvázat. (6. kép: 11) A koponya mellett talált pohár legközelebbi párhuzamát 3. századra keltezett, Bécsi úti sírból ismerjük. (TOPÁL 1993, 75., Grave 18, Pl. 97/1 és 176/18/1) A csoport tágabb környezetében további négy sírt tártunk fel. (6. kép: 13) A másik sírcsoport

8. kép: Koponya temetkezésre utaló sír a 3. századból, Budapest, III. ker., Bécsi út 80., 12. objektum

Fig. 8.: Burial with implications for a skull cult from the 3rd century, Budapest III, 80 Bécsi Road, feature 12

tot 10 méterre nyugatra találtuk. (6. kép: B) Utóbbi szabályosabb elrendezésű, három szorosan egymás mellé temetett északkelet-délnyugati, illetve 2 délnyugat-északkeleti tájolású sírből állt, majd délnyugat felé ismét néhány magányos sír következett. (6. kép: 14) A csoport egyik tagja éremmel, korszóval és piperekészlettel lesz datálható. (6. kép: 15, vö. 1. kép: 12) Igényesen megépített sírkertre bukkantunk a terület északnyugati szögletében. (6. kép: 16, 9. kép) Rombikus alaprajzú, meszes kötőanyagú falát egy lankás terasz keleti szélére alapozták, északkeleti sarka és déli fala nagyobb mészkösziklákon feküdt. Az építmény annak ellenére megállta az idők pró-

8.) after the interment of the remains, the pit was covered with two conical tiles (*imbrex*). Later, four more dead persons were buried on the eastern side of the skeleton over the skull, and finally, the skeleton on the eastern side of the group was disturbed by a cremation burial. (Fig. 6.: 11) The direct analogue to the cup found beside the skull is known from a grave on Bécsi Road dated to the 3rd century. (TOPÁL 1993, 75., Grave 18, Pl. 97/1 and 176/18/1) Four more graves were unearthed in the wider area of the group. (Fig. 6.: 13) The other group of graves was found 10 m to the west. (Fig. 6.: B) This latter displays a more regular pattern. It consists of three graves lying close to each

báját, hogy egy részét félig lerombolták. Sajnos eltűnt a keleti fal közepére állított sírkő értékes felső része is. Meglepő eredményt hozott a sírkert belsőjének átvizsgálása, ahol az egyöntetű, barna, agyagos betöltésben csupán néhány szórvány jellegű római és őskori cserепet találtunk, így az építmény kora legfeljebb a falszerkezet vizsgálatával és csak tág időhatárok között lesz meghatározható. (H.T.)

Hable Tibor – Márton András

Irodalom/References:

BERTIN 1996 – BERTIN, P.: Előzetes jelentés a Budapest, III. ker.: Bécsi út 60. szám alatti leletmentésről, Aquincumi füzetek 2.: Budapest (1996)

BERTIN 1997 – BERTIN, P.: Előzetes jelentés a budaújlaki temető leletmentő ásásáról, Aquincumi füzetek 3. (1997) 18-26.

FACSÁDY 1999 – R. FACSÁDY

9. kép: Bolygatott sírkert, Budapest, III. ker., Bécsi út 80., 16. objektum

Fig. 9.: Disturbed grave yard, Budapest III, 80 Bécsi Road, feature 16

other with a northeast-southwest orientation as well as two graves oriented to the southwest-northeast. Some more individual graves appeared to the southeast. (Fig. 6.: 14) One of the graves in the group can be dated by a coin, a jug and a writing kit. (Fig. 6.: 15, compare: Fig. 1.: 12) A carefully built graveyard was found in the northwestern corner of the area. (Fig. 6.: 16, Fig. 9.) A stone wall bound with limy mortar had a diamond-shaped ground plan. It was founded on the eastern edge of the slightly sloping terrace with the northeastern corner and the southern wall standing on the limestone rock. The construction defied the vicissitudes of time despite being half destroyed.

A.: Római sírkertek Budaújlak déli részén, Budapest Régiségei 33 (1999) 279-290.

GARBSCH 1985 – GARBSCH, J.: Die norisch-pannonische Tracht, ANRW II. 12.3, Berlin-New York (1985) 546-577.

HABLE 1998 – HABLE T.: Budapest, III. ker., Kecse utca 7.: Aquincumi füzetek 5. (1998)

HABLE 1999 – HABLE T.: Nem mindennapi lelet a katonai amphiteátrum közelében, Aquincumi füzetek 5 (1999)

LÁNYI 1972 – LÁNYI, V.: Die Spätromischen Gräberfelder von Pannonien, ActaArchHung. 24, 1972, 53-213.

SZILÁGYI 1943 – SZILÁGYI J.: Az Aquincumi Múzeum kutatásai és gyarapodása az 1936-1942. évek folyamán, Budapest Régiségei 13 (1943) 337-358.

TOPÁL 1993 – TOPÁL, J.: Roman Cemeteries of Aquincum, Pannonia, Budapest (1993)

TOPÁL 1996 – TOPÁL J.: Leletmentések az aquincumi katonaváros nyugati temetőjében, Aquincumi füzetek 2., Budapest (1996)

VÖRÖS 1995 – VÖRÖS G.: Újabb szarmata kori leletek a Szentesi Múzeumban Fábiansbestyénről, MFMÉ – Studia Archaeologica 1 (1995) 123-130.

Regrettably, the valuable upper part of the tombstone placed in the middle of the wall also disappeared. Research into the inner part of the grave yard brought unexpected results. The uniform brown clayey fill contained only a few scattered Roman and prehistoric sherds, so the age of the construction can be determined only through the analysis of the wooden construction and even then only within broad limits. (T.H.)

Tibor Hable – András Márton